

potvrdenku. Item Majster Michal má nám zaručiť dobrých pracovníkov za peniaze, ktoré mu dávame na vyhotovenie tabule: taktiež má od nás dostať písomnú záruku pre prípad, že by sme mu uvedenú čiastku načas nezaplatili, až bude tabuľa hotová a odovzdaná.“

Musíme vskutku obdivovať prostotu našich predkov, tak majstrov rezbárov, ako aj ctihodných pánov kostolných hospodárov, ktorá sa zračí z týchto zmlúv. Sú to dokumenty vrcholnej vzájomnej dôvery. Len ojedinele sa objavuje klauzula, ktorou si „opatrní a prezieraví“ páni, ktorí zastupovali obec alebo spravovali kapitál na postavenie oltára, zaistili plnenie záväzkov zo strany umelca. V podstate však majú tieto zmluvy jedno spoločné: jasne určujú, čo jedna strana žiada a druhá má za to dostať.

Takmer z každej z týchto zmlúv vyplýva, hoci to v nich priamo nestojí, že ich uzavretiu predchádzalo rokovanie medzi stranami. Niekedy môžeme predpokladať aj návštevu umelca na mieste, aby sa zoznámil s priestorom, určením diela a tematikou, ktorú malo zobrazovať. Výzor stredovekého oltára závisel od rôznych okolností. Predovšetkým jeho výška bola daná určením, t. j. či to bol hlavný alebo vedľajší oltár; v druhom prípade záležalo aj na význame svätca, ktorému patril. Hlavný oltár býval zasvätený patrónovi kostola. V hierarchickom poradí nasledovala P. Mária v rozličných podobách, ak už nestála spolu s patrónom na hlavnom oltári. K pilierom a stenám kostola sa stavali skôr oltáre patrónov cechov, bratstiev a podobných organizácií. Kompozíciu ovplyvňovala aj tematika. Archa s mnohofigurálnymi výjavmi musela mať iný tvar ako skriňa pre jednu či dve postavy. V neposlednom rade závisela podoba oltára aj od financií. Napriek istým obmedzeniam daným významom miesta a tematikou — napr. ak oltáre boli pristavené k pilierom asi archa svojou šírkou nesmela zakrývať pohľad na hlavný oltár — bolo možné bohatším vyhotovením rezby alebo drahšou polychrómiou vyzdvihnúť aj menej významného patróna. Všetky tieto okolnosti musel umelec poznať prv než prišiel k vypracovaniu návrhu diela.

Takmer v každej zmluve z tých čias sa poukazuje na plán, predložený majstrom korporá-

cie, ktorá si oltár objednala. Aj v citovanej zmluve Michaela Pachera s kláštorom v Mondsee sa výslovne poukazuje na predložený návrh. Takýmto návrhom, „visierungom“, autor znázornil zamýšľanú podobu diela s prihliadnutím na dané podmienky, t. j. na miesto, určenie, tematiku a asi aj na finančné možnosti objednávateľa. Vyplýva to zo zmlúv, ktoré uverejnil Huth.⁵

Objednávateľ teda určoval zameranie výzdoby. Napríklad v zmluve maliara Adriana van Overbecka z Antverp s bratstvom sv. Jozefa v Kempen sa píše: „... Majster Adrian slúbil a zaviazal sa vyhotoviť spomenutú tabuľu s výjavmi, ako mu bolo oznámené v dvadsiatich bodoch.“⁶ Z toho vidieť, že mu objednávateľ dodal veľmi podrobný opis tematiky diela. Umelci tých čias iste ovládali bežnú ikonografiu, najmä ak išlo o najčastejšie žiadaných svätcov. Tematika ich legend poskytuje pomerne malý výber výjavov. Opakom boli legendy niekoľkých obľúbených patrónov z konca stredoveku, napr. sv. Mikuláša, Doroty, Kataríny či Margity. „Legenda Aurea“ poskytla množstvo námetov, z ktorých si umelci vyberali zrejme tie najfrekvencovanejšie. Záležalo len na počte krídel či ich delení na menšie polia, koľko výjavov tam umiestnili. Užší výber mohol umelcovi urobiť objednávateľ, rovnako ak išlo o menej známeho patróna alebo miestnu legendu, ktorú umelec zo vzdialenejšej oblasti možno ani nepoznal.

Inštrukcie objednávateľa pri bežných výjavoch bývali stručné. Ich kompozícia bola do značnej miery určená tradíciou. Pri zriedkavejších žiadaných témach zrejme zostavoval presný program teologicky školený objednávateľ. Záviselo od obrazotvornosti umelca, ako si danú tému predstavoval, či a ako ju chcel prizdobiť štafážou osôb, prípadne krajinou v pozadí.

Flexibilná výška honorára, ktorú nachádzame v zmluvách, dokazuje rôznorodosť druhov, rozmerov a bohatosti diel. Pochopiteľne, najvyšší honorár sa platil za vysoké oltáre, kde museli byť aj sochy a iné súčasti väčších rozmerov. Nákladnosť zhotovenia, najmä pri polychrómií, ovplyvnilo aj použitie drahých materiálov. Cena závisela, samozrejme, aj od počtu sôch či relié-